

Naturvetarnas yttrande avseende remiss SOU 2015:70,

Högre utbildning under tjugo år. Betänkande av utredningen om högskolans utbildningsutbud

Inledande kommentarer

Naturvetarna är glada att en särskild utredare har haft i uppdrag att se över utbudet av svensk högre utbildning. Att det finns en övergripande bild är en grundförutsättning för att utbildningsutbudet ska kunna analyseras och utvärderas. *Högre utbildning under tjugo år* tecknar på ett förtjänstfullt sätt denna helhetsbild. Naturvetarna är dock frågande till utredningens så ensidiga fokusering på dimensioneringsprincipen. Hur utbildningarna dimensioneras är givetvis en viktig fråga men ger inte ensam tillräcklig information för att värdera hur dimensioneringen *fungerar*. Vilka konsekvenser får det att studenternas efterfrågan är den styrande principen och vilken betydelse har det att utbildningssystemet uppmuntrar lärosätena att satsa på billiga, ”enkla” utbildningar? Att dessa aspekter knappt berörs är problematiskt. Bristen på helhetsanalys skapar en känsla av att utredningsslutsatserna haltar och väcker frågor om förslagets relevans. Naturvetarna beklagar detta och önskar att utredaren hade fått ett mer öppet mandat.

I det följande ger vi våra synpunkter på de förslag som är relevanta för Naturvetarnas medlemsgrupper.

Naturvetarnas synpunkter på utredningens slutsatser och förslag

Dialogen och samverkan mellan högskoleutbildningens alla intressenter bör förstärkas.

Naturvetarna instämmer i att det är angeläget att det vidtas åtgärder för att öka intresset för, såväl som tillgängligheten till, vissa bristyrken. Att säkra återväxten på exempelvis lärare är en nyckelåtgärd för framtida kvalitet i grundutbildning, högre utbildning och forskning. I anknytning till detta är det också viktigt att kunskap om bristyrken och framtida kompetensbehov också förmedlas till studenterna. Idag satsas relativt lite på utbildningsinformation och studievägledning.

Naturvetarnas undersökning av nyexaminerade naturvetares etablering på arbetsmarknaden (jan 2015) visar att endast hälften av de nyexaminerade naturvetarna skulle välja om samma utbildning igen, och det främsta skälet är missnöje med karriärmöjligheterna. Med bättre information och bättre utnyttjande av resurserna ökar förutsättningarna för att studenterna fullföljer sina utbildningar och är nöjda med sitt utbildnings- och karriärval.

Lärosätena ska få i uppdrag att skapa arenor för regelbunden samverkan med

arbetslivsrepresentanter. Naturvetarna välkomnar förslaget om att lärosätena ska skapa forum för att diskutera utbildningsdimensionering med arbetslivet. Vår erfarenhet är att det finns stora variationer ifråga om hur mycket vi och andra arbetslivsföreträdare inbjuds att bidra till arbetet med utbildningsutveckling. Detta är beklagligt eftersom goda arbetslivskontakter i planering såväl som utförande av utbildning borgar för bättre och snabbare etablering på arbetsmarknaden. I Naturvetarnas undersökning av nyexaminerade naturvetares etablering på arbetsmarknaden (jan 2015) framkommer att endast 28 procent av naturvetarna med masterexamen känner sig väl förberedda för arbetsmarknaden, motsvarande siffra för yrkesexamina är 54 procent. Analysen visar ett tydligt samband mellan god arbetslivsanknytning i utbildningen och etablering på arbetsmarknaden. Karriärstarten går betydligt bättre för de naturvetare som känner sig väl förberedda för arbetslivet vid examen, som fått mycket information om vilka arbeten utbildningen kan leda till, eller som upplevt att lärosätet underlättade deras kontakter med arbetslivet, jämfört med naturvetare som inte upplever detta. Exempelvis ökade möjligheten att få ett relevant arbete från 65 till 89 procent om utbildningen förbereder studenterna för arbetslivet och chansen att få ett jobb inom tre månader efter examen ökade från 65 till 81 procent om studenterna informerades om potentiella arbeten under utbildningen. Det finns också klara samband mellan arbetslivsanknytning och nuvarande sysselsättning samt möjligheten att få en tillsvidareanställning eller kvalificerade arbetsuppgifter.

Formerna för diskussionsforumen bör utformas utifrån olika utbildningsinriktningars och lokala/regionala företags behov. Naturvetarna delar utredningens bedömning att det är viktigt att lärosätena också får i uppdrag att löpande redovisa hur de arbetar för att involvera arbetslivet. Dessutom bör samtliga medverkande aktörer ges möjlighet att utvärdera samarbetet.

Den största delen av utbildningsutbudet bör även fortsättningsvis bestå av examensinriktade program. Naturvetarna delar utredningens bedömning att såväl studenter som arbetsliv i hög grad efterfrågar program som leder till examen. Vi instämmer därför i att det är önskvärt att de utgör den största delen av utbildningsutbudet även fortsättningsvis.

Det akademiska året bör inte förlängas så att utbildningstid förläggs under sommaren. Utredningen bedömer att det på grund av Bolognaprocessen inte är möjligt att förlänga studieåret via sommarstudier. Naturvetarna anser att det är mycket viktigt att den svenska högre utbildningen är internationellt jämförbar och vill betona vikten av att det finns praktiska förutsättningar för svenska studenter att göra utbildningsutbyten. Av denna anledning anser också vi att läsåret även fortsättningsvis bör vara uppdelat i två terminer.

Naturvetarna är inte negativa till att sommarstudier utökas. Större flexibilitet avseende när och hur studier kan bedrivas gör det troligtvis lättare för fler enskilda studenter att bredda eller effektivisera sina studier. Vi vill dock poängtera att Naturvetarna, i likhet med utredningen, anser att åtgärder som stärker kvaliteten och ökar sannolikheten för att heltidsstudier bedrivs på heltid är avsevärt mycket mer brådskande. De brister ifråga om kvalitet och undervisningstid som många

universitetsutbildningar lider av idag underminerar nämligen förtroendet för den högre utbildningen och, i förlängningen, studenterna som examineras. Detta är allvarligt och måste åtgärdas.

Det ska inte vara tillåtet att utfärda fler än en examina på samma studiemeriter. Naturvetarna delar i grund och botten utredningens uppfattning om att dubbla examina inte borde förekomma. Varje examen har sina specifika examensmål och utbildningarna skraddarsys för att ge studenterna så goda förutsättningar som möjligt att nå målen, vilket gör dubbla examina till en underlig konstruktion. Vi ställer oss trots detta tveksamma till att ta bort möjligheten till dubbla examina i dagsläget, på grund av de konsekvenser det skulle innebära. Framförallt skulle det försvåra för personer med yrkesexamen att gå vidare till forskarutbildning. Idag krävs nämligen generell examen för att bli antagen till forskarutbildning på de flesta lärosäten i Sverige och yrkesutbildningar ses ofta som (enbart) utbildningar för arbetsmarknaden. Som exempel kan nämnas att det i Naturvetarnas uppföljning av de naturvetare som tog examen under 2010/11 (Nyexaminerade naturvetares etablering på arbetsmarknaden (jan 2015)), framkommer att 2 procent av de som tog examen inom lantbruk/trädgård, däribland agronomer och hortonomer, doktorerar att jämföras med 24 procent bland de som tog en biologexamen. Vi ställer oss frågande till om den stora skillnaden är motiverad utifrån ämnenas inriktning. Precis som utredningen konstaterar så är det lärosätena som i hög grad avgör vilka krav som ska uppfyllas för att bli antagen till forskarutbildning. Skulle möjligheten att utfärda dubbla examina tas bort så kan lärosätena således välja att själva ändra antagningskraven. Naturvetarna befarar att det inte är riktigt så enkelt. Naturvetarna befarar att rörligheten mellan lärosäten som SLU och KI, som framför allt utfärdar yrkesexamina, och andra lärosäten kan försvåras. Vilka incitament finns för universitet som praktiskt taget bara utfärdar generella examina att anpassa antagningen till sina forskarutbildningar så att även fåtalet studenter med yrkesexamina är behöriga? Kommer exempelvis Handelshögskolan ha intresse att anpassa sitt antagningssystem så att även ekonomiagronomer kan antas? Vi tror att många lärosäten, särskilt de som främst tillhandahåller "generella" utbildningar, även fortsättningsvis kommer att kräva generella examina. Personer med yrkesexamen skulle därmed utestängas från att söka många forskarutbildningar och högskolan gå miste om viktiga perspektiv och kompetens.

Eftersom yrkesexamen och generella examina internationellt översätts på samma sätt får en person med en yrkes- och en generell examen på engelska två till synes helt identiska examina. Detta är oerhört förvirrande. Naturvetarna anser emellertid att problemet snarare är översättningen än att en person kan få dubbla examina. För vissa examen, som till exempel agronomexamen, innebär nämligen översättningen att innebörden med examen ändras.¹ Att framställa yrkes- och generella examina som samma sak när det inte är det är oetiskt.

Men man kan också ställa sig frågan om det är så stor skillnad på de olika examensformerna. Om skillnaden mellan yrkesexamen och generella examina är marginell kan en möjlig lösning vara att helt enkelt ta bort yrkesexamina och ersätta dessa med yrkestitlar som lärosätena själv utfärdar.

Vår slutsats är att det på sikt skulle vara bra om endast en examen fick utfärdas utifrån samma utbildningsmeriter. En grundförutsättning innan så kan ske är dock information och diskussion för att

¹ Agronomexamen översätts till "Degree of Master of Science in Agriculture", trots att den svenska utbildningen är 4,5 år och det alltså saknas 30 hp för att den ska uppfylla kraven för en masterexamen.

säkerställa att personer med yrkesexamen inte missgynnas vid ansökan till forskarutbildning och att det även fortsättningsvis blir möjligt att byta lärosäte under utbildningen.

Det bör utredas hur Högskolelagens krav på forskningsanknytning ska tolkas. Utredningen konstaterar att dagens massutbildning i högskolan utmanar idealet om forskningsanknytning i högre utbildning och att det idag finns ett mycket stort spann i vad som utgör forskningsanknytning. Stor bredd behöver inte i sig vara problematisk men det är viktigt att vara uppmärksam på att kärnan med forskningsanknytningen – att knyta samman forskning och högre utbildning – inte går förlorad när variationerna blir många. Naturvetarna styrker därför utredningens förslag om hur Högskolelagens krav på forskningsanknytning ska tolkas.

Avslutande kommentarer

Utredningen drar slutsatsen att det råder balans mellan studenternas efterfrågan och det utbildningsutbud som finns idag. Naturvetarna motsätter sig inte denna bedömning men vill påpeka att det stora antal studenter som hoppar av sin utbildning idag är en indikation om att det är någonting som inte fungerar. En annan indikator är resultatet från Naturvetarnas undersökning av nyexaminerade naturvetares etablering på arbetsmarknaden (jan 2015), där det framkommer att nästan var tredje av de nyexaminerade studenterna inte hade valt om samma utbildning igen och den främsta orsaken är missnöje med karriärmöjligheterna (trots att 9 av 10 har arbete och 4 av 5 arbeten som är relevanta för utbildningen). Missnöjet kan grundas i felaktiga förväntningar på utbildningen och brister i matchningen mellan utbildningens innehåll och arbetsmarknadens krav och möjligheter. Varför så många studenter väljer att inte fullfölja sin utbildning och/eller är missnöjda med sitt utbildningsval samt vad som kan göras för att minska (de för både samhälle och individ kostsamma) avhoppet bör utredas vidare.

Med vänlig hälsning,
Naturvetarna

Helena Nicklasson
Förbundsdirektör

Sofie Andersson
Utredare